

Les petites biblioteques

per M. Villangómez Llobet

Hi sol haver caixons o prestatges on s'han acumulat diferents classes de publicacions, armaris amb llibres de tota mena, petites biblioteques d'on poden sortir obres interessants, per ventura importants, alguna vegada decisives per a les inquietuds d'una adolescència àvida de lectura. Era un apassionat plaer inquirir curiosament dins alguna d'aquestes biblioteques. La primera va ser la de casa, la del despatx patern. Arriba un temps en què canviem de gustos, i ben ràpidament quedaren abandonats, en calaixos d'oblit, periòdics infantils, contes, quaderns setmanals d'aventures, que jo comprava i llegia amb el meu germà gran. També hi havia els llibres d'estudi, és clar; aquells llibres de text que, des dels deu anys, substituïem cada curs de batxillerat, els nous acollits amb expectació i tot seguit objecte diari d'atenció i esforç, amb estones d'avorriment. Aquests llibres reposaven o eren estudiats a les habitacions on vivíem, al segon i tercer pis de l'edifici, però el despatx —un despatx de metge— era al primer pis. Anava precedit de la sala d'espera, que més aviat era un replà, ample i amb un balcó, de l'escala. El despatx tenia un altre balcó i era una habitació molt humida. El balcó s'obria al carrer costerut, a la plaça de Vila, al portal interior del pati d'armes amb la seua estàtua romana. Però la paret oposada del despatx s'aixecava contra la roca i regalimava humitat. Això és freqüent a les cases de Dalt Vila. El nivell del carrer de darrera —li dèiem «es Carreró»— quedava, per aquell extrem de la casa, entre el segon i el tercer pis. Una porta secundària s'hi obria.

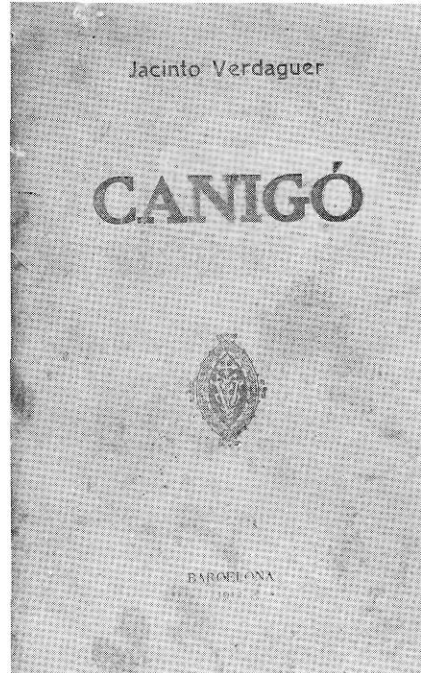
La biblioteca del meu pare, doncs, amb aquell ambient humit i amb llibres vells i nous, de medicina o de literatura, va ser la primera que vaig tenir al meu abast. Escassa i amb greus llacunes, se m'obria de primer com un dipòsit atapeït i sovent misteriós. Els llibres s'allotjaven principalment en dues altes llibreries amb portes, opaques a la part baixa, amb vidres transparents a la superior. Deixant de banda els tractats de medicina, col·locats a la llibreria de més endins, ocupaven un lloc important de la primera llibreria unes voluminoses obres il·lustrades, formades per un o més toms. Entre la humitat i la vellesa de bona part dels llibres —alguns devien procedir de l'avi o d'altres parents llunyans—, els volums es desenquadraven i làmines i fulls es despenien. Record una història natural amb làmines de colors, una història també il·lustrada i acolorida del vestit medieval, un llibre sobre races i pobles, representats per parelles en làmines de color i bones dimensions, els *Episodios nacionales* de Pérez Galdós, amb abundants dibuixos, una *Divina comèdia*, un

Quixot, també de format gran i il·lustrats, la història d'Espanya de Lafuente... Anàvem rebent, així que sortien, els toms de l'Espasa, que es col·locaven en unes altres llibreries, més petites i sense portes. Hi havia, en aquestes llibreries, unes poques obres de Schopenhauer i de Nietzsche, que devien ser adquisicions de l'edat juvenil del meu pare, i altres obres que semblaven desaparellades, com el *Satiricó*, de Petroni, o sengles volums de Clarín i d'Ixart, amb treballs de crítica literària. Abundaven les obres teatrals, segons el gust patern; jo també les vaig començar a llegir en gran nombre, fins i tot les d'autors clàssics castellans. D'altra banda, al fons d'una de les llibreries grans, vaig descobrir una vella col·lecció en rústica, de petit format i paper de vores malmeses, que es deia *Biblioteca universal*. Comprenia, entre obres d'escriptors rars, de noms estrangers, uns toms de poesia espanyola, per segles. El *Tesoro de la poesía española del siglo XV* no m'interessava gaire, llevat de les *Coplas* de Jorge Manrique; però vaig caure àvidament sobre el *Tesoro* dels segles següents i sobre els toms especials dedicats al *Romancero*, a Espronceda o a Campoamor. No sols llegia. doncs, els Herrera i els Quevedo, sinó que estava força assabentat dels poemes neoclàssics de Fray Diego González i de romàntics com Arolas i García Tassara. Alternava aquests lírics i els dramàtics amb les obres de Jules Verne, que vaig trobar dins els prestatges inferiors, formant una mena de grans quaderns de paper groguinós amb velles litografies. Supòs que vaig començar a llegir amb més intensitat als quinze anys, quan ja batxiller des de l'any anterior, no tenia prou edat per ingressar a la Facultat de Dret i vaig passar tot un curs de vacances.

Per sort, hi havia a la biblioteca algunes obres catalanes, entre les quals destacaven els dos grans poemes de Verdaguer, *L'Atlàntida* i *Canigó*. Ara tenc a les mans, a la meua casa d'un barri nou d'Eivissa, molt més petita i amb més sol que la vella, aquell exemplar de *Canigó*. Pertanyent a una edició de 1912, duu la firma del meu pare i, davall, la data del 30 d'abril de 1918 o —no es veu gaire clar— 1919. L'ortografia de l'obra, naturalment, és l'antiga. Em costava d'introduir-me en els versos dels dos poemes, de lèxic en part desconegut, però m'hi esforçava. Aprenia algunes estrofes de cor i la bona voluntat suplía els desconeixements. Comprenia molt millor les poesies dialectals d'Isidor Macabich, canonge i figura intel·lectual de l'illa, les obres del qual rebia el meu pare dedicades. Pel que fa als poetes moderns —moderns d'aquell temps—, castellans o catalans, gairebé no disposava de cap llibre. Però el meu pare, en un dietari de propaganda mèdica, de tapes

vermelles, copiava alguns poemes que li agradaven, i fins gaudia recitant-los en veu alta. A més d'escoltar-los, jo els llegia al llibre una vegada i una altra. Molts de versos em quedaren a la memòria. Hi havia poemes de Rubén Darío, de Villaespesa, de Carrere, d'Antonio Machado, i també *L'ànima en pena*, d'Anicet Pagès, *La vaca cega* o *A una casa nova*, de Maragall, *El pi de Formentor*, de Costa i Llobera, el sonet de Joan Alcover *Desolació* i *La colcada*, una evocació escrita per Pere d'Alcàntara Penya que em feia molta de gràcia. Encara hi havia més poemes d'aquests i d'altres autors catalans. Quant als poemes castellans copiats, admirava la sonoritat i el lirisme dels de Rubén, però em sentia estranyament commogut, ja de bell antuvi, amb els d'Antonio Machado. En alguns dels meus primers versos es reflectia aquesta adoració, que anava mesclant-se amb la de nous exemples. Ja fora de l'àmbit dels llibres familiars, i també amb l'anada a Barcelona a estudiar, vaig poder eixamplar el meu coneixement de Machado i d'altres poetes. Continuava escrivint alguns poemes, amb esforç. La forma es resistia i contenia difícilment els afectes i impressions d'aquella edat tan sensible. Convertir la vaga poesia que copsava, no sabia si fora o dins de mi, en poesia concreta, estructurada en mots, en versos, en composicions materials i definitives, era un intent ardu, ple de fracassos. Els pensaments i les emocions, i així mateix el món exterior, a la bellesa i als canvis del qual em sentia tan fortament unit, se m'oferien ben aviat amb més exactitud, amb més sabor i tebiesa, en la meua llengua. Un poc més endavant, m'agradava ordenar les meues poesies que creia més reeixides, ja catalanes, en un petit recull, com un possible llibre, fins i tot amb títol. Tot seguit en venien de novelles i rompia les anteriors que ja em semblaven més fluïxes. La col·lecció, així, mancava de fixesa, era insegura i canviant, i cada nou contingut una rectificació en part del vell. Aquests poemes que sofrien periòdiques destruccions, no els llegia a ningú, i no se m'ocorria publicar-ne algun, com m'hauria estat ben fàcil, als diaris locals, tal com feien amb els seus escrits alguns dels meus amics.

Però tornant a la modesta biblioteca paterna, entre aquells volums vaig descobrir —un dels grans fets en la vida d'un lector— la generació castellana del noranta-vuit. No tot havien de ser obres de poesia o de teatre. Tanmateix, respecte a Valle-Inclán, vaig llegir-ne primerament obres teatrals —algunes en vers— i certs poemes. *Resol de verbena* figurava en primer lloc en una antologia de l'any 1921 que vaig trobar a casa: *Poetas españoles contemporáneos*. Un detall d'aquesta antologia que encara conserv: el penúltim poema és *Balada de la placeta*, de García Lorca. Per primera vegada llegia el nom d'aquest escriptor i un poema seu, en el qual vaig trobar una màgia estranya i un gust diferent i penetrant. De Valle-Inclán, dues obres de les que vaig llegir aleshores a casa m'entusiasmaren. Una no era exactament una obra de teatre, per bé que era dialogada, amb importants acotacions: *Águila de blasón*. No sé quantes de voltes la vaig llegir, com, uns anys endavant, les seues companyes de trilogia *Cara de plata* i *Romance de lobos*. L'altra obra havia aparegut dins una publicació setmanal de contes. Es titulava *Cartel de ferias*, i també vaig fruit amb la seua prosa més d'una vegada. Fins uns anys després no vaig aclarir que era un capítol d'una extraordinària novella, ben extensa, *Viva mi dueño*, de la sèrie *El ruedo ibérico*.

Vella edició de *Canigó*, un dels llibres amb què Villangómez s'inicià en la literatura catalana.

Baixada del carrer d'Ignasi Riquer i pujada del carrer de Sant Rafel, típiques de Dalt Vila, en què les cases —en aquest cas, la pròpia de l'escriptor— tenen una façana alta, mentre que, per la part oposada, la casa s'enfonsa dins la roca.

L'altre escriptor del noranta-vuit que coneixeria trescant —en el sentit que donam al verb a Eivissa— entre els llibres del despatx va ser Baroja. Azorín i Unamuno vendrien més tard i a uns altres llocs. El meu pare era molt afeccionat a la història espanyola del segle XIX i també a les obres literàries que tenien com a fons aquell temps. Era natural, doncs, que hagués llegit les novel·les històriques de Galdós, els famosos *Episodios nacionales*. Es degué assabentar que un novellista viu, Pío Baroja, també publicava unes narracions sobre un personatge d'aquell segle, Aviraneta. Va llegir una de les obres de les *Memorias de un hombre de acción* i va quedar pres per l'evocació històrica, l'interès i la literatura d'aquell basc. Moltes novel·les de la sèrie s'anaren acumulant a casa. El gust del metge per l'obra d'un altre metge, Baroja, es va eixamplar i ja no es va limitar als llibres de caràcter històric. Després vaig ser jo —i parl d'un temps en què era gairebé un allòt— el que em vaig introduir, tot d'una amb forta abrivada, en el món literari de Baroja. Però hi havia d'altres novellistes fora dels esmentats. Fernández Flórez n'era un, entre els preferits del meu pare i llegit també per mi. I jo cercava fora de casa noves lectures, novel·les o llibres d'altra mena. Podia comprar-los, però també trobar-los en unes altres petites biblioteques.

M. VILLANGÓMEZ LLOBET